דִּבְרֵי הַכֹּל כָּשֵׁר הגט אף שנכתב בו תנאי, אם התנאי התקיים. וְאם כן, מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי ׳כְּתָבוֹ בתוכו׳, וְאוֹקִימְנָא (לעיל פב.) שמדובר בְּלשון ׳חוץ׳, ואם כן מדויק שדווקא לשון ׳חוץ׳ הוא שפוסל אֲבָל לשון ׳עַל מָנַת׳ לֹא פָּסִיל אפילו בכתב, אִיבָּעֵית אֵימָא שמדובר שכתב לשון זו לִפְנֵי הַתּוֹרָף, וְאזי המשנה היא רק כדעת רַבָּנָן ולא רבי, וְאִיבָּעֵית אֵימָא שמדובר שנכתב התנאי לְאַחַר הַתּוֹרָף, וְאזי דִּבְרֵי הַכֹּל היא, שהרי גם רבי מודה ש׳על מנת׳ שנכתב לאחר התורף אינו פוסל, לדברי רבי זירא.

וְרָבָא אָמַר, הַמַּחֲלוֹקֶת היא באופן שנכתב התנאי לְאַחַר הַתּוֹרָף, דְּרַבִּי סָבַר שגַּזְרִינָן תנאי שנכתב לאחר התורף אֲטוּ תנאי שנכתב לִפְנֵי הַתּוֹרָף, וְרַבָּנָן סָבְרֵי שלֹא גַּזְרִינָן תנאי זה אֲטוּ לִפְנֵי הַתּוֹרָף. אֲבָל תנאי שנכתב לִפְנֵי הַתּוֹרָף, לְדִבְרֵי הַכֹּל פָּסוּל הגט. וְאם כן, מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי ׳כְּתָבוֹ בתוכו׳, וְאוֹקִימְנָא שמדובר בְּ׳חוץ׳, אֲבָל – ומדויק ש׳עַל מָנַת׳ לֹא פָּסִיל אפילו בכתב, זהו רק בתנאי שנכתב אַחַר הַתּוֹרָף, וְמשנתינו רַבָּנָן הִיא, שכן לדעת רבי, תנאי שנכתב אפילו לאחר התורף פוסל.

הגמרא מביאה ברייתא כדעת רבא, ומבארת שרבי זירא תירץ אותה לשיטתו: תָּנֵי אֲבוּהּ דְּרַבִּי אָבִין קַמֵּיהּ [–לפני] דְּרַבִּי זֵירָא, אם הבעל כָּתַב גֵּט עַל תְּנַאי, אזי דִּבְרֵי הַכֹּל הגט פָּסוּל. הקשה לו רבי זירא, האם יתכן לְדִבְרֵי הַכֹּל פָּסוּל הגט, וְהָא מִיפְּלַג פְּלִיגֵי תנאים בברייתא לעיל, שחכמים מכשירים גט עם תנאי ואף רבי מכשיר אם התנאי לאחר התורף [לדעת רבי זירא], ואם כן אין גט שפסול לדברי הכל. תירץ רבי זירא לאבוה דרבי אבין, אֶלָּא אֵימָא – יש לשנות בברייתא ׳לְדִבְרֵי הַכֹּל כָּשֵׁר׳, שכן אכן יש גט עם תנאי שכשר לדברי הכל, וְהֵיכִי דָּמֵי אופן זה, זהו אם נכתב התנאי לְאַחַר הַתּוֹרָף.

שואלת הגמרא, מדוע תירץ רבי זירא לשנות ׳כשר׳ במקום ׳פסול׳, וְלֵימָא – והרי יכול היה לתרץ שצריך לשנות בלשון ׳הֲרֵי זֶה פָּסוּל׳ במקום ׳דברי הכל פסול׳, שמשמעו שהברייתא אינה לדברי הכל אלא לדעת תנא אחד בלבד, וְהוא רַבִּי, שפוסל גט אם נכתב בו תנאי לפני התורף. משיבה הגמרא, תַּנָּא דִּבְרֵי הַכֹּל אַתְּנָיֵיהּ – על כרחך רבו של התנא שנה לו בנוסח ׳דברי הכל׳, שהרי יתכן אמנם ש׳כָּשֵׁר׳ בְּ׳פָּסוּל׳ מִיחֲלַף לֵיהּ לתנא אם נשתכחה גירסתו, אך ׳הֲרֵי זֶה׳ בְּ׳דִבְרֵי הַכֹּל׳ לֹא מִיחֲלַף לֵיהּ ולא היה שוכח זאת התנא אפילו אם נשתכחה גירסתו. ולכן, ודאי שהנוסח הנכון הוא ׳דברי הכל׳ ולא ׳הרי זה׳, ועל כרחך צריך לשנות ׳כשר׳ ולא ׳פסול׳.

משנה

לאחר שלמדנו (לעיל פב.) שגט בלשון ׳הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני׳ הוא פסול, באה המשנה ללמד שלא כל ׳פלוני׳ פוסל כך את הגט.

המגרש את אשתו, ואמר לה ׳הֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם אֶלָּא – חוץ מאשר לְאַבָּא, וּלְאָבִיךְ – או חוץ מלאביך, או חוץ מלְאָחִי, וּלְאָחִיךְ – או חוץ מלאחיך, או חוץ מלְעָבֶד וּלְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, וּלְכָל מִי שֶׁאֵין לָהּ עָלָיו קִדּוּשִׁין – או שאסר אותה לאדם אחר שאינו יכול לקדשה מחמת שהיא אסורה לו, אזי אין שיור זה פוסל את הגט, שהרי לא מחמת שיורו אסורים לה, משום שקידושיהם אינם תופסים בה אף אם אינה אשת איש, ולכן הגט כָּשֵׁר. אך אם אמר ׳הֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם, אֶלָּא לַאֲלָמְנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל׳ – אם היא אלמנה, והוא אסר אותה לכהן גדול, או שהיא גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה [–או חלוצה], ואסר אותה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, או שהיא מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה [–או נתינה] ואסר אותה לְבֶן יִשְׂרָאֵל כשר, או שהיא בַּת יִשְׂרָאֵל ואסר אותה לְמַמְזֵר וּלְנָתִין [–או לנתין], וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ לָהּ עָלָיו קִדּוּשִׁין, אֲפִילּוּ בַּעֲבִירָה או שאסר אותה על אדם שקידושיו היו תופסין בה אם היתה פנויה, אף אם אסור לו לנושאה, אזי הגט פָּסוּל, שהרי קידושיהם היו תופסין בה אם היתה פנויה, ועכשיו קידושיהם אינם תופסים בה מחמת שהיא אשת איש כלפיהם, ולכן זה נחשב לשיור.

גמרא

הגמרא מבארת את לשון המשנה: בְּלָלָא דְּרִישָׁא – הכלל הנזכר ברישא, ׳לכל מי שאין לה עליו קידושין, כשר׳, כוונתו לְאָתוֹיֵי [–לרבות] שֶׁאֵר חַיָּבֵי כְּרֵיתוֹת, שאין קידושיהם תופסין בה. ואם שייר אחד מהם, הגט כשר. וּבְלָלָא דְּסֵיפָא – הכלל ׳וכל מי שיש לה עליו קידושין, אפילו בעבירה׳, כוונתו לְאָתוֹיֵי [–לרבות] שֶׁאֵר חַיָּבֵי לָאוִין, שאם שייר אחד מהם הגט פסול. (בְּנוֹן עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי נְתִינִי מִצְרִי וַאֲרוֹמִי)

הגמרא מבררת מה הדין אם שייר אנשים נוספים שאינם יכולים לקדשה: פְּשָׁע מִינַּיהּ – שאל רָבָא מֵרַב נַחְמָן, האומר ׳הרי את מותרת לכל אדם חוץ מִקִּדּוּשֵׁי פלוני׳, ופלוני זה הוא קָטָן, שממילא אינו יכול לקדשה, מַהוּ הדין. מִי [–האם] אֲמִרִינַן, הַשְׁתָּא מִיקָּא לָאו בַּר הָוֵיָה הוּא – עכשיו מכל מקום הוא אינו בן קידושין, ולכן אין כאן שיור והגט כשר, אוֹ דִּלְמָא אָתֵי לְכַלָּל הָוֵיָה – או שמא הוא הרי יבוא לכלל קידושין כשיגדל, ולכן כבר עכשיו הוא נחשב כבן קידושין וזהו שיור. אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, תְּנִיתוֹהָ את התשובה בברייתא, קְטַנָּה מִתְגָּרֶשֶׁת בְּקִידּוּשֵׁי אָבִיהָ – קטנה שקידשה אביה, והיא מקודשת מדאורייתא, יכולה לקבל את גיטה בעצמה לאחר מיתת אביה, אף שהיא קטנה. ומבאר רב נחמן, אַמַּאי היא יכולה להתגרש, וְהָא בְּעֵינָן (דברים כד ב) ׳וְיָצְאָה׳ ׳וְהָיְתָה׳, כלומר דין הגירושין בדין הקידושין, והרי קטנה אינה יכולה לקדש עצמה, ומדוע אם כן היא יכולה להתגרש. מבאר רב נחמן, אֶלָּא זהו משום שהיא אָתְיָא לְכַלָּל הָוֵיָה כשתגדל, ולכן כבר עכשיו היא נחשבת ראויה לקידושין ויכולה להתגרש. ואם כן, הָכָא נַמִּי, אָתְיָא פלוני הקטן לְכַלָּל הָוֵיָה כשיגדל, ולכן כבר עכשיו הוא בן קידושין, ואם שייר אותו הבעל הרי זה שיור.

שאל עוד רבא את רב נחמן, באופן שאמר הבעל ׳חוץ מִן הַנּוֹלָדִים׳, שאסר אותה על אלו שעדיין לא נולדו, מַהוּ הדין. האם אנו אומרים שהַשְׁתָּא מִיקָּא לֹא אִיתְיְלִיד – עכשיו מכל מקום עדיין לא נולדו, ואין כאן שיור, אוֹ דִּלְמָא הרי הם עֲתִידִי דְּמִתְיְלְדִי, ואזי תהיה אסורה עליהם מחמת אישותו של המגרש, ויש כאן שיור. אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, תְּנִיתוֹהָ את התשובה במשנה, שאם אמר לה ׳חוץ מאשר לְעָבֶד וּלְעוֹבֵד כּוֹכָבִים׳, הרי הגט כשר, ואין זה שיור. ומבאר רב נחמן, אִם אִיתָּא שאנו מתחשבים אף באלו שעתידים להיוולד, אזי הרי עָבֶד וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נַמִּי עֲבִידִי דְּמִיַּיירֵי – עשויים להתגייר, ואם כן הגט צריך להיות פסול כיון ששייר אותם הבעל, שלכשיתגיירו יהיו אסורים מחמת אישותו. ואם כן, מוכח מכאן שאין זה שיור, ואין מתחשבים באנשים העתידים להיוולד. דוחה הגמרא, הָנָךְ לָאו לְאִינְיוּרֵי קַיְימֵי – העבדים ועובדי הכוכבים אינם עומדים להתגייר, אך הָנֵי לְאִיתְיְלוּדֵי קַיְימֵי – אלו שעדיין לא נולדו אכן עומדים להיוולד, ויתכן ששיור של הנולדים נחשב לשיור אף אם שיור של עבדים ועובדי כוכבים אינו נחשב לשיור.

שאל עוד רבא את רב נחמן, באופן שאמר ׳חוץ מִבַּעַל אֲחוֹתָהּ׳, מַהוּ הדין. האם כיון שהַשְׁתָּא מִיקָּא לֹא חָזֵיָא לֵיהּ – עכשיו, כשאחותה בחיים, הרי היא אסורה על אדם זה, לכן אין כאן שיור, אוֹ דִּלְמָא חושש שזִּמְנִין דְּמֵתָה אֲחוֹתָהּ, וְחָזֵיָא לֵיהּ – יתכן שתמות אחותה, והיא תהיה מותרת לאדם זה, ואם כן יש כאן שיור. אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, תְּנִיתוֹהָ במשנה את התשובה, שאם אסר אותה לְעָבֶד וּלְעוֹבֵד כּוֹכָבִים נַמִּי עֲבִידִי דְּמִיַּיירֵי – עשויים להתגייר, ובכל זאת אין חושש לכך, ואם כן, גם למיתת אשתו אין חושש, ואין זה שיור. דוחה הגמרא, לְגֵירוּת אין חושש שכן לֹא שְׁכִיחָא – אינה שכיחה, אך מִיתָה שְׁכִיחָא יותר מגירות, ויתכן שחושש למיתת אשתו אף אם אין חושש לגירות, ואזי יהיה הגט פסול.

הגמרא חוקרת מה הדין באופנים נוספים של שיור: שאל עוד רבא את רב נחמן, באופן שאמר ׳חוץ מִזְּנוּתֵיךְ׳, שהתיר לה להינשא לכל העולם אך אסר עליה לזנות, מַהוּ הדין. האם כיון שבְּנִשּׂוּאִין

המשך בעמוד יב

הָא לֹא שַׁיֵּיר, אזי הגט כשר, אוֹ דִּלְמָא עדיין יש כאן צד אישות שלו כיון שֶׁשִּׁיֵּיר בְּבִיאָה, שהרי נאסרת להיבעל מחמת אישותו, והגט פסול. אֲמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, תְּנִיתוּהָ במשנה את התשובה, שאם אסר אותה לְאָבִיו וּלְאָבִיךָ אין זה שיור. ומברר רב נחמן, וּבְמַאי מדובר שאסר אותה עליהם. אִילֵימָא שאסר אותה עליהם בְּנִשּׂוֹאִין, הרי זה לא יתכן, שכן האם אָבִיו וְאָבִיךָ בְּנֵי נִשּׂוֹאִין נִינְהוּ, והרי אין קידושיהם תופסים בה כלל, וודאי לא העלה הבעל בדעתו שיש צורך לאוסרה עליהם בנישואין. אֶלָּא לָאו ודאי יש לומר שמדובר שאסר אותה עליהם בְּזָנוּת, וְאם כן מדויק מן המשנה שדווקא כשאסר אותה חוץ מזנותיך לְאָבִיו וּלְאָבִיךָ הוּא דְּלֹא שַׁיֵּיר – זה אינו נחשב לשיור, כיון שהיא אסורה עליהם אף בלא אישותו, הָא – אבל אם שייר את זנותיך לְאָחֵר, זה אכן נחשב שֶׁשִּׁיֵּיר הבעל. דוחה הגמרא, דִּלְמָא אכן מדובר שאסר אותה לאבא ולאביך בְּנִשּׂוֹאִין, ואף שאין קידושיהם תופסים בה, מדובר שאסר אותה שלא תינשא להם באופן דְּעָבַר וְאִינְסִיב – שעברו ונשאו אותה. ואם כן, אין מכאן ראיה ש'חוץ מזנותיך' נחשב לשיור.

מסתפקת עוד הגמרא, באופן שאמר 'הרי את מותרת לכל אדם חוץ מִבִּיאָה שֶׁלֹּא כְּדָרְכָּהּ', מַהוּ הדין. האם כיון שכְּדָרְכָּהּ [–בביאה כדרכה] הָא לֹא שַׁיֵּיר, אזי הגט כשר, אוֹ דִּלְמָא 'מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה' כְּתִיב (ויקרא יח כב), והיקש זה מקיש ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה לכל דבר, ואם כן שיור של ביאה שלא כדרכה נחשב לשיור.

מסתפקת עוד הגמרא, באופן שאמר 'הרי את מותרת לכל אדם חוץ מֵהַפֶּרֶת נִדָּתֵךְ', שזכות הפרת נדריה תשאר לבעלה הראשון, מַהוּ הדין. האם כיון שֶׁבְּנִשּׂוֹאִין הָא לֹא שַׁיֵּיר אזי הגט כשר, אוֹ דִּלְמָא 'אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ' כְּתִיב (במדבר ל יד), ולכן, כיון שהמגרש יכול להפר את נדריה, הרי הוא נקרא 'אישה', ויש כאן שיור באישות.

מסתפקת עוד הגמרא, באופן שאמר 'הרי את מותרת לכל אדם חוץ מֵהָרוּמָתֵךְ', שאם תינשאי לכהן לא תאכלי בתרומה, מַהוּ הדין. האם כיון שֶׁבְּנִשּׂוֹאִין הָא לֹא שַׁיֵּיר אזי הגט כשר, אוֹ דִּלְמָא 'וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ, הוּא יֹאכַל בּוֹ' [–בתרומה] כְּתִיב (ויקרא כב יא), ולכן אם בעלה השני [הכהן] לא יאכילנה בתרומה, נמצא שהיא אינה קנין כספו, ונמצא שבעלה הראשון שייר בקידושיה לכהנים, שאינה יכולה להתקדש להם לגמרי, והגט פסול.

מסתפקת עוד הגמרא, באופן שאמר 'הרי את מותרת לכל אדם חוץ מִירוּשָּׁתֵךְ', כלומר שבעלה הראשון יירש אותה, מַהוּ הדין. האם כיון שֶׁבְּנִשּׂוֹאִין הָא לֹא שַׁיֵּיר אזי הגט כשר, אוֹ דִּלְמָא לְשָׁאֲרוֹ [אשתו] וגו' וְיָרַשׁ אוֹתָהּ' כְּתִיב (במדבר כז יא), כלומר שהבעל יורש את אשתו, ואם אמנם ירש אותה המגרש אזי נמצא שהיא שארו והוא בעלה, ויש כאן שיור.

מברר עוד הגמרא, באופן ששייר אחד מקניניי הקידושין, כגון שאמר 'הרי את מותרת לכל אדם חוץ מִקִּידּוּשַׁיִךְ בְּשָׂטָר', שהתיר לה להתקדש לאחרים רק בכסף או בביאה, מַהוּ הדין. מִי [–האם] אָמְרִינַן, כיון שאֶפְשָׁר דְּמָקַדֵּשׁ לָהּ אדם אחר בְּכֶסֶף וּבְבִיאָה – או בביאה, והיא יכולה להינשא לאחרים, אזי אין כאן שיור, אוֹ דִּלְמָא יש כאן שיור, שכן הוקשו גירושין לקידושין מן ההיקש 'וְיָצְאָה' וְהָיְתָה', וכן אִיתְקוּשׁ חֲוִויוֹת לַהֲדֵדֵי – הוקשו כל ההוויות זו לזו, ולכן אם יש שיור בהויה אחת אזי זה נחשב כאילו יש שיור בכל ההויות, ולכן יש כאן שיור גם בגירושין מן ההיקש 'ויצאה' והיתה', והגט פסול.

הגמרא לא מכריעה בכל הספיקות הללו, ולכן תֵּיקוּ [–יעמדו] שאלות אלו ללא הכרעה.

משנה

המשנה מבארת את נוסח הגט: גּוּפוֹ שֶׁל גֵּט – נוסח עיקרו של כתב הגט הוא 'הֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם'.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יש לכתוב גם 'וְדִן דַּיְּיחֵוֵי לֵיכִי מִינַּאי סָפֶר תֵּירוּכִין וְאִגֶּרֶת שְׁבוּקִין וְגֵט פְּטוּרִין, לְמַהֲדַּר לְהִתְנַסְּבָא לְכָל גַּבַּר דְּיִתְצְבֵּיין' – וזה הגט יהיה לך ממני ספר גירושין ואיגרת עיזובין וגט פטורה, ללכת להינשא לכל גבר שתירצי. ואין די בנוסח 'הרי את' וכו'. גּוּפוֹ – נוסח עיקרו שֶׁל גֵּט שִׁחְרוּר הניתן לשפחה כנענית הוא 'הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין', או 'הֲרֵי אַתְּ לְעַצְמֵךְ':

גמרא

הגמרא מבררת אלו לשונות כשרים בגט: פְּשִׁיטָא, אם אָמַר לכתוב לָהּ 'לְאִשְׁתּוֹ' בגיטה 'הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין', ולא כתב 'הרי את מותרת' וכו', לֹא אָמַר וְלֹא כְּלוּם, ואין זה גט, משום שגם קודם הגירושין היא בת חורין, ולא שייך לשון חירות בגט. וכן פשוט שאם אָמַר לכתוב לָהּ 'לִשְׁפְחָתוֹ' בגט השחרור שלה 'הֲרֵי אַתְּ מוּתֶרֶת לְכָל אָדָם', לֹא אָמַר וְלֹא כְּלוּם, כיון שהיא עדיין משועבדת לו למלאכה, היא עדיין שפחה ואינה מותרת לכל אדם. אך מסתפקת הגמרא, אם אָמַר לכתוב לָהּ 'לְאִשָּׁה, 'הֲרֵי אַתְּ לְעַצְמֵךְ', מַהוּ הדין. האם לְמֵימְרֵי קָאָמַר לָהּ שהיא לעצמה, ואם כן היא מגורשת, אוֹ שלְמֵלָאכָה קָאָמַר לָהּ שאינה משועבדת לו למעשי ידיה, אך אין היא מגורשת. פושטת הגמרא את הספק, אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע, דְּתָנַן במשנתינו, גּוּפוֹ שֶׁל גֵּט שִׁחְרוּר הוא 'הֲרֵי אַתְּ בַּת חוֹרִין, הֲרֵי אַתְּ לְעַצְמֵךְ'. וְאם כן, מָה עֲבָדָא דְּקָנֵי לֵיהּ גּוּפֵיהּ – אם בעבד שגופו קנוי לאדון, ואף על פי כן כִּי [כאשר] אָמַר לֵיהּ האדון 'הֲרֵי אַתְּ לְעַצְמֵךְ', קָנֵי העבד את גּוּפֵיהּ [–גופו], אִשָּׁה, דְּלֹא קָנֵי גּוּפָהּ לבעלה, האם לֹא כָּל שֶׁכֵּן שהלשון 'הרי את לעצמך' מקנה לה את כל מה שהיה קנוי לבעלה, והיא מגורשת ממנו. מסתפקת הגמרא עוד: אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, באופן שאָמַר לֵיהּ האדון לְעַבְדּוֹ 'אֵין לִי עָסָק בָּךְ', מַהוּ הדין, האם השתחרר העבד. אָמַר לֵיהּ רַב חָנִין לְרַב אַשִׁי, וְאָמְרֵי לָהּ שהיה זה רַב חָנִין מְחַוְּונָאָה שאמר לו לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע, דְּתָנָיָא, הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, יָצָא העבד לְחֵירוּת, וְאף על פִּי כֵן צָרִיךְ העבד גֵּט שִׁחְרוּר מֵרַבּוֹ הָרִאשׁוֹן כדי להתירו בבת ישראל. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שצריך גט שחרור, זהו כְּשֶׁלֹּא כָּתַב עָלָיו האדון את שטר אוֹנוֹ, אֲבָל אִם כָּתַב עָלָיו האדון את אוֹנוֹ של העבד, אזי אונו וְהוּ שִׁחְרוּרוֹ, ואינו צריך עוד גט שחרור. וביארו האמוראים מַאי אוֹנוֹ, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, זהו שטר דְּכָתַב לֵיהּ רבו בשעה שמכרו לגוי, בנוסח 'לְכְשֶׁתִּבְרַח – אם תוכל לברוח מִמֶּנּוּ, אֵין לִי עָסָק בָּךְ'. ומבואר שהעבד אינו צריך גט שחרור נוסף על נוסח 'אין לי עסק בך', ומוכח שנוסח זה מועיל לשחרר עבד:

'יד' של לשון היא, כאשר אדם מתחיל את דיבורו במקצת אך אינו גומרו. אם המקצת שאמר האדם מוכיח את כוונתו, זהו 'יד מוכיח' והוא מועיל כאילו אמר האדם את כל הלשון. ואם לא, זהו 'יד שאינו מוכיח'. שנינו במשנה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר 'וְדִן דַּיְּיחֵוֵי לֵיכִי מִינַּאי סָפֶר תֵּירוּכִין וְאִגֶּרֶת שְׁבוּקִין': מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגֵי חכמים ורבי יהודה, שרבי יהודה מצריך נוסח זה נוסף על הנוסח שאמרו חכמים. מבארת הגמרא, שצריך להיות מוכח שהבעל גירש את אשתו על ידי הגט, ולא בדיבור בעלמא. רַבָּנַן סָבְרֵי שֵׁירֵי מֵשֵׁאֵין מוֹכִיחוֹת חַוְיָן יָדַיִם – אף שאין היד מוכיח, ואין מקצת הדיבור שאמר מוכיח הוכחה גמורה את כוונתו, בכל זאת הוא נחשב כיד ומועיל כאילו השלים דיבורו. וְאם כן, אַף עַל גַּב דְּלֹא כָּתַב לָהּ 'וְדִן דַּיְּיחֵוֵי' וכו' כדי לפרש שמגרשה בגט, בכל זאת מוֹכְחָא מִילְּתָא, דְּכִהֲאי גַּוְנָא קָא מְגָרֵשׁ לָהּ, שהלשון 'וזה יהיה לך ספר גירושין' הוא הוכחה גמורה, אֲבָל אם לֹא כָּתַב לָהּ 'וְדִן', אין הוכחה גמורה, וְאָמְרֵי – אפשר לומר שבְּדִיבּוּרָא גְּרֵשָׁהּ, ומה שמסר הַשְׁמָרָא, אינו אלא רְאָיָה בָּעָלְמָא הוּא. ולכן צריך נוסח זה. זהו נוסח הגט: 'פטרית יתיבי ליכי, אנת פלונית בת פלוני דהוית אינתתי מקדמת דנא, ובדו פטרית ושבקית ותרוכית יתיבי, די תהויין רשאה ושלטאה בנפשייכי למהך להתנסבא לכל מאן דיתיצביין, ואינש לא ימחי בידייכי, מן יומא דנן ולעלם. ודן די יהוי ליכי מינאי גט פטורין וספר תירוכין ואגרת שבוקין כדת משה וישראל' [– פוטר אני אותך לעצמך, את פלונית בת פלוני שהיית אשתי עד עכשיו, ועכשיו אני פוטר ועוזב ומגרש אותך, שתהיי רשאית ושולטת בעצמך ללכת להינשא לכל מי שתרצי, ואיש לא ימחה בידך, מיום זה ולעולם. וזה יהיה לך ממני גט פטור וספר גירושין ואיגרת עיזובין כדת משה וישראל]. הגמרא מבארת עד כמה יש לדייק בנוסח הגט: אָמַר אַבָּיֵי, הָאי מַאן דְּכָתַב גִּיטָּא, לֹא לְכְתּוֹב 'וְדִין' ביו"ד, דְּמַשְׁמַע וְדִין תורה, וכוונתו שהבעל חשב שהיה חייב לגרש בדין, ואם אינו חייב לגרש בדין אלו גירושי טעות. אֶלָּא יכתוב 'וְדִן' בלא יו"ד, שפירושו 'וזה'. וְלֹא לְכְתּוֹב 'אִיגֶּרֶת' ביו"ד, דְּמַשְׁמַע אִיגֶּרֶת מלשון איגרא, גג, אֶלָּא 'אִגֶּרֶת' בלא יו"ד. וְלֹא לְכְתּוֹב 'לִימְחָךְ' ביו"ד, דְּמַשְׁמַע – שאפשר לטעות שכתוב 'לִי מָחָךְ', כלומר לי תהיי מספר זה ואילך, אלא יכתוב בלא יו"ד. ויפריד את רגל הה"א מגגו וְלֹא לְכְתּוֹב – שלא יֶרְאֶה שכתוב 'לְמָחָךְ', דְּהלשון 'למחך' מַשְׁמַע כִּי חוֹקָא, מלשון צחוק. ויכתוב את המילים 'דְּיִתְיַהֲוְיִין' ו'דְּיִתְיְצְבַיְיִין', כל אחת בְּתִלְתָא תִּלְתָא יוּדִ"ן לפני הנו"ן, דְּהרי שתי יודי"ן מַשְׁמַע תַּהֲוְיִין וְתֵצְבַיְיִן בגוף שלישי, כלומר נשים אחרות יהיו רשאיות להינשא למי שיחפצו. וְלוֹרְכֵיהּ – ויאריכו לָוְי"ו דְּ'ספר תֵּירוּכִין' וְלָוְי"ו דְּ'אגרת שְׁבוּקִין' שלא יהיו כיודי"ן, דְּאם יראו כיודי"ן יהיה מַשְׁמַע 'תְּרֵיכִין' וְ'שְׁבֵיקִין' – ספר ואגרת השייך לנשים מגורשות ועזובות. וְלוֹרְכֵיהּ לָוְי"ו דְּ'וכדו' פטרית', דְּאם תהיה כיו"ד אזי מַשְׁמַע 'וכדי' פטרית' – פוטר אני אותך בחינם. וְלֹא לְכְתּוֹב 'לְאִיתְנַסְּבָא' באל"ף, דְּאפשר לטעות שמַשְׁמַע 'לֹא יִתְנַסְּבָא' [– לא תינשא], אֶלָּא יכתוב 'לְהִתְנַסְּבָא' בה"א.

הגמרא מבררת כמי הלכה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, האם הלכה כרבי יהודה, וְכָעֵינָן [– צריך] לכתוב 'וְדִן' אוֹ הלכה כחכמים, וְלֹא כָּעֵינָן 'וְדִן'. משיבה הגמרא, תָּא שְׁמַע, דְּאַתְקִין – שהתקין רָבָא לכתוב בְּגִיטֵּי בנוסח 'אֵיךְ פְּלָנְיָא בַּר פְּלָנְיָא פָּטַר וְתָרִיךְ יָת פְּלוֹנִיתָא אִינְתְּתֵיהּ, דַּהֲוַת אִינְתְּתֵיהּ מִן קֳדָם דְּנָא, מִיּוֹמָא דֵּנָן וּלְעָלַם' [– איך פלוני בן פלוני פטר וגירש את פלונית אשתו, שהיתה אשתו עד עכשיו, [והיא תהיה מגורשת] מיום זה ועד עולם], וְאִילּוֹ 'וְדִן' לֹא קָאָמַר רבא שיכתבו. ואם כן הלכה כחכמים. דוחה הגמרא ראיה זו, וְלִסְמְכִיךְ, שרבא הזכיר את כל הנוסח, כּוּלְּהוּ מִי קָאָמַר – את כל נוסח הגט שהתבאר לעיל, האם הזכיר רבא, אֶלָּא ודאי שבְּעֵינָן נוסח זה אף שלא הזכירו רבא, ואם כן יש לומר שהָכָא נַמִּי בְּעֵינָן לכתוב 'ודן', אף שלא הזכירו רבא. ואין ראיה שהלכה כחכמים: הגמרא מבארת את נוסח תקנת רבא: הנוסח 'מִיּוֹמָא דְּנָן' שתיקן רבא, שמשמעו שהיא מגורשת מהיום שנכתב הגט, ניתקן לְאַפּוּקֵי מִדַּעְתָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר שִׁעְמְנוּ שֶׁל שֶׁטַר מוֹכִיחַ עָלָיו שודאי היא התגרשה בתאריך הגט ואין צריך לכתוב זאת. והנוסח 'וּלְעָלַם' שתיקן רבא, שמשמעו שהיא מגורשת לעולם, ניתקן שֶׁאֵין מוֹכִיחוֹת לֹא חַוְיָן יָדַיִם, וצריך הוכחה גמורה שגירשה בגט. וְעַתָּה שמוכח שגירשה בגט, הוא רק משום דְּכָתַב לָהּ בגט 'וְדִן', דְּאז מוֹכְחָא מִילְּתָא דִּכְהַאי גַּוְנָא קָא מְגָרֵשׁ לָהּ, שהלשון 'וזה יהיה לך ספר גירושין' הוא הוכחה גמורה, אֲבָל אם לֹא כָּתַב לָהּ 'וְדִן', אין הוכחה גמורה, וְאָמְרֵי – אפשר לומר שבְּדִיבּוּרָא גְּרֵשָׁהּ, ומה שמסר הַשְׁמָרָא, אינו אלא רְאָיָה בָּעָלְמָא הוּא. ולכן צריך נוסח זה. זהו נוסח הגט: 'פטרית יתיבי ליכי, אנת פלונית בת פלוני דהוית אינתתי מקדמת דנא, ובדו פטרית ושבקית ותרוכית יתיבי, די תהויין רשאה ושלטאה בנפשייכי למהך להתנסבא לכל מאן דיתיצביין, ואינש לא ימחי בידייכי, מן יומא דנן ולעלם. ודן די יהוי ליכי מינאי גט פטורין וספר תירוכין ואגרת שבוקין כדת משה וישראל' [– פוטר אני אותך לעצמך, את פלונית בת פלוני שהיית אשתי עד עכשיו, ועכשיו אני פוטר ועוזב ומגרש אותך, שתהיי רשאית ושולטת בעצמך ללכת להינשא לכל מי שתרצי, ואיש לא ימחה בידך, מיום זה ולעולם. וזה יהיה לך ממני גט פטור וספר גירושין ואיגרת עיזובין כדת משה וישראל]. הגמרא מבארת עד כמה יש לדייק בנוסח הגט: אָמַר אַבָּיֵי, הָאי מַאן דְּכָתַב גִּיטָּא, לֹא לְכְתּוֹב 'וְדִין' ביו"ד, דְּמַשְׁמַע וְדִין תורה, וכוונתו שהבעל חשב שהיה חייב לגרש בדין, ואם אינו חייב לגרש בדין אלו גירושי טעות. אֶלָּא יכתוב 'וְדִן' בלא יו"ד, שפירושו 'וזה'. וְלֹא לְכְתּוֹב 'אִיגֶּרֶת' ביו"ד, דְּמַשְׁמַע אִיגֶּרֶת מלשון איגרא, גג, אֶלָּא 'אִגֶּרֶת' בלא יו"ד. וְלֹא לְכְתּוֹב 'לִימְחָךְ' ביו"ד, דְּמַשְׁמַע – שאפשר לטעות שכתוב 'לִי מָחָךְ', כלומר לי תהיי מספר זה ואילך, אלא יכתוב בלא יו"ד. ויפריד את רגל הה"א מגגו וְלֹא לְכְתּוֹב – שלא יֶרְאֶה שכתוב 'לְמָחָךְ', דְּהלשון 'למחך' מַשְׁמַע כִּי חוֹקָא, מלשון צחוק. ויכתוב את המילים 'דְּיִתְיַהֲוְיִין' ו'דְּיִתְיְצְבַיְיִין', כל אחת בְּתִלְתָא תִּלְתָא יוּדִ"ן לפני הנו"ן, דְּהרי שתי יודי"ן מַשְׁמַע תַּהֲוְיִין וְתֵצְבַיְיִין בגוף שלישי, כלומר נשים אחרות יהיו רשאיות להינשא למי שיחפצו. וְלוֹרְכֵיהּ – ויאריכו לָוְי"ו דְּ'ספר תֵּירוּכִין' וְלָוְי"ו דְּ'אגרת שְׁבוּקִין' שלא יהיו כיודי"ן, דְּאם יראו כיודי"ן יהיה מַשְׁמַע 'תְּרֵיכִין' וְ'שְׁבֵיקִין' – ספר ואגרת השייך לנשים מגורשות ועזובות. וְלוֹרְכֵיהּ לָוְי"ו דְּ'וכדו' פטרית', דְּאם תהיה כיו"ד אזי מַשְׁמַע 'וכדי' פטרית' – פוטר אני אותך בחינם. וְלֹא לְכְתּוֹב 'לְאִיתְנַסְּבָא' באל"ף, דְּאפשר לטעות שמַשְׁמַע 'לֹא יִתְנַסְּבָא' [– לא תינשא], אֶלָּא יכתוב 'לְהִתְנַסְּבָא' בה"א.

הגמרא מבררת כמי הלכה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, האם הלכה כרבי יהודה, וְכָעֵינָן [– צריך] לכתוב 'וְדִן' אוֹ הלכה כחכמים, וְלֹא כָּעֵינָן 'וְדִן'. משיבה הגמרא, תָּא שְׁמַע, דְּאַתְקִין – שהתקין רָבָא לכתוב בְּגִיטֵּי בנוסח 'אֵיךְ פְּלָנְיָא בַּר פְּלָנְיָא פָּטַר וְתָרִיךְ יָת פְּלוֹנִיתָא אִינְתְּתֵיהּ, דַּהֲוַת אִינְתְּתֵיהּ מִן קֳדָם דְּנָא, מִיּוֹמָא דֵּנָן וּלְעָלַם' [– איך פלוני בן פלוני פטר וגירש את פלונית אשתו, שהיתה אשתו עד עכשיו, [והיא תהיה מגורשת] מיום זה ועד עולם], וְאִילּוֹ 'וְדִן' לֹא קָאָמַר רבא שיכתבו. ואם כן הלכה כחכמים. דוחה הגמרא ראיה זו, וְלִסְמְכִיךְ, שרבא הזכיר את כל הנוסח, כּוּלְּהוּ מִי קָאָמַר – את כל נוסח הגט שהתבאר לעיל, האם הזכיר רבא, אֶלָּא ודאי שבְּעֵינָן נוסח זה אף שלא הזכירו רבא, ואם כן יש לומר שהָכָא נַמִּי בְּעֵינָן לכתוב 'ודן', אף שלא הזכירו רבא. ואין ראיה שהלכה כחכמים: הגמרא מבארת את נוסח תקנת רבא: הנוסח 'מִיּוֹמָא דְּנָן' שתיקן רבא, שמשמעו שהיא מגורשת מהיום שנכתב הגט, ניתקן לְאַפּוּקֵי מִדַּעְתָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר שִׁעְמְנוּ שֶׁל שֶׁטַר מוֹכִיחַ עָלָיו שודאי היא התגרשה בתאריך הגט ואין צריך לכתוב זאת. והנוסח 'וּלְעָלַם' שתיקן רבא, שמשמעו שהיא מגורשת לעולם, ניתקן

המשך מעמוד קנט

והנה ידוע דרך הקדושה שהוא לאט לאט. ובמילא צריך הי' למצוא דרכים המתאימים לקרב את המיול"ח לתורת החסידות דרכי' והנהגותי'. ובפרט ע"פ מרז"ל דחתנו כבנו וידוע שמצות חינוך הבן היא מוטלת על האב ובפרט מצות חינוך דתלמוד תורה שהוא מדאורייתא על האב וכפסק רבינו ז"ל בהלכות ת"ת בתחלתו ובכמה מקומות. ופשוט אשר לימוד תורת החסידות הוא בכלל זה.

בברכת מזל טוב.